Særskilt Aftryk af Videnskabsselsk. Forhandl. i Christiania for 1861.

3.

Om Cocaplanten og dens Brug.

Af

Professor Dr. Faye.

Jeg skal tillade mig at forevise Selskabet en Plante, hvis Blade i en større Deel af Sydamerika bruges som Nydelsesmiddel og har Ord for at besidde særegne nervestyrkende Kræfter. I Mellem- og Sydamerika voxer der 2de Planter, der begge benyttes af 15—20 Milloner Mennesker omtrent paa samme Maade som Kaffe, Thee og tildeels Tobak nydes af en langt større Deel af Jordens Beboere. Den ene af disse Planter, der giver den saakaldte „Paraguay-Thee," hedder „Ilex paraguayensis,"[1] den anden benævnes „Coca" og kommer af „Erythroxylon coca" (Lamarck) og det er Bladene af denne sidste, som jeg i Aften vil omhandle med nogle Ord. Denne Plante voxer paa Andesbjergene især i Bolivia; Bladene samles og forsendes i Form af Brød rundt om i Landet. I Europa er „Coca" først bleven bekjendt i de senere Aar og da den er lovpriist som en Plante, der er i Besiddelse af Kræfter, der forhøie Nervesystemets Virksomhed og til samme Tid styrke Fordøielsen, er den baade bleven chemisk undersøgt og Virkningerne paa Organismen prøvede. Bladene skulle herefter indeholde et eget Ahaloid, som er bleven benævnt „Cocain" og ifølge Forsøg med at nyde dem, har den italienske Læge Dr. Mantegazza yttret sig derhen, at den virker oplivende paa Nervesystemet uden nogen ubehagelig Eftervirkning, saafremt den ikke nydes i meget store Qvantiteter, i hvilket Tilfælde der skal ind-

[1] Planten blev bragt til Wien med Fregatten „Novarra," idet en af de medfølgende Videnskabsmænd havde anskaffet sig den. Den skal indeholde et Alcaloid: „Iliein" og er anseet i sin Virkning at ligne Thee og Kaffe.

træde narcotiske Phænomener. Det er ogsaa bekjendt, at Planten nydes i sit Hjemland som et Middel til at underholde Nervekraften, hvor solide Fødemidler mangle, og at den saaledes bruges af Personer, som skulle gjøre lange Fodtoure og ikke kunne medbringe mange andre Næringsstoffe. For at prøve Virkningen paa mig selv bestilte jeg i 1860 igjennem Apotheker Ditten en mindre Qvantitet af Bladene, hvilken han da havde nogen Möie med at faae anskaffet, saasom de ei fandtes i de større Officiner.[1] Jeg har nydt Bladene som Thee og tillige tygget dem tørre, hvorved jeg iagttog at gjøre Forsøget fastende, for bedre at prøve Virkningen. Montegazza har forbrugt indtil 18 Unzer (over 4 Lod) paa een Dag og deraf taget 10 om Aftenen; men da den Qvantitet, jeg har havt at raade over, ei var stor, har jeg kuns anvendt 2—3 Unzer af Gangen som Theevand og har herefter ei følt nogen mærkelig Virkning. Mit Befindende var ret godt under Nydelsen, men om nogen særdeles oplivende Indflydelse kan jeg ei vidne efter disse Portioner, saa at vistnok flere Forsøg maae anstilles paa sunde Personer for nøiagtigen at constatere Virkningen. Da Bladene hos os endnu ere temmelig dyre, kan der heller ikke være Tale om nogen mere udbredt Brug, og jeg har her kuns omtalt og foreviist Planten, fordi det er af Interesse at lære flere af de Nydelsesmidler at kjende, der mere og mere synes at blive et Slags Nødvendighedsartikler for Folkene og fordi jeg formodentlig er den første her i Landet, som har forsøgt denne Plante.

Som en nærbeslægtet Gjenstand skal jeg ved denne Leilighed tillade mig med nogle Ord at omtale den overordentlige Udbredning et enkelt Nydelsesmiddel hos os har faaet, da dette i Sandhed synes at være Opmærksomhed værdt i flere Henseender. Jeg tænker herved nærmest paa Kaffe, da Thee og Chocolade ere langt mindre i Brug. Da vi vide, at Norge importerer og

[1] Senere ere Bladene af Prof. Holst anskaffede for Universitetets pharmacologiske Samling og de findes ogsaa nu opførte i Priisconranter fra Udlandet. Prof. Holst har ogsaa i det medicinske Selskab omtalt Planten, kort forinden den forevistes i Videnskabselskabet, hvorom jeg da ei var vidende.

forbruger over 10 Millioner ℔ Kaffebønner aarlig, — en Værdi af omtrent 1½ Millon Sepeciedaler, — er det visselig ikke utidigt lidt nøiere at undersøge, om Nytte og Udgift her staae i et rigtigt Forhold til hinanden. Kaffedrikken er ogsaa i høi Grad anpriist som et Middel, der baade tjener til Ernæring og Oplivelse, og i denne Aand gaaer da tillige en nylig i det norske Maanedskrift „Budstikken“ oversat Afhandling. Da dette Skrift nyder Understøttelse af „Selskabet for Norges Vel“ og udgives af dygtige Mænd, maa en Anbefaling derigjennem blive af stor Vægt og virke til en mere udbredt Anvendelse. En Kop god Kaffe er ogsaa af Andre sammenlignet med god Kjødsuppe og paa denne Viis er Kaffeen anbefalet i et af vore Dagblade. Intet Under altsaa, at Kaffe nu findes i hver Krog af Norges Land og at den, under Forudsætning af at være en nærende og sund Drik, nydes af Alle og tillige gives Barnet ligefra dets første Leveaar. Kaffebønner er nu mange Gange nøiagtigt undersøgte i chemisk Henseende, og da man i samme har, foruden flere andre Bestanddele, fundet et eget qvælstofholdigt Stof, som man har benævnt „Kaffein,“ er man herved fornemmelig ledet ind paa den Tanke, at Kaffe besidder virkelig nærende Egenskaber. Næst imidlertid at erindre, at denne Substants er tilstede i meget ringe Mængde, især i de ringere Sorter; er det desuden tvivlsomt, om Organismen kan benytte den som Næringsstof. Men selv om dette medgives, maa man fremdeles lægge Mærke til, at Kaffebønnerne ved at brændes altid forandres og tabe en Deel af deres oprindelige Bestanddele, og da denne Brændning hyppigst foretages i aabne Kar, gaaer tilmed væsentlige Bestanddele bort i Luften, — et Tab som bliver end større derved, at man gjerne brænder Bønnerne saa stærkt, at de formeligt forkulles. Den tilbageblivende Deel, der saaledes væsentlig bestaaer af Kul og branket Olie, giver vistnok ved Kogning med Vand en Drik, der kan kradse i Halsen og derfor benævnes stærk, men i Virkeligheden er den alt andet end god Kaffe, idet flere af de Bestanddele, der ellers ved en svagere Brændning give Kaffeen dens eiendommelige Smag og Virkning, for største Delen gaae op i Luf-

ten. Det er vistnok sandt, at Kaffeen, om den nydes som en med Fløde, Melk og Sukker blandet Drik, kan ansees som en nærende Nydelse; men ved at bedømme Kaffeen som saadan, maa man selvfølgeligt intet Hensyn tage til disse tilsatte Stoffe, som i og for sig ere nærende i en høiere Grad end Kaffeen. Endelig bør det heller ikke glemmes, at brændt Kaffe indeholder Stoffe, som virke saavel irriterende som bedøvende, og denne sidste Virkning er saa stærk paa den Uvante, om ellers Kaffeen er god, at den uden Overdrivelse kan kaldes giftig. Alt vel overveiet synes det neppe tvivlsomt, at den directe Nytte af Kaffedrikken staaer i et paatageligt Misforhold til den Pengeværdie, Landet herfor udgiver og for min Deel anseer jeg det beklageligt, at Norges Import af denne Artikel skal overgaae andre Landes, beregnet efter Folketallet. Paa den anden Side og til Fordeel for Nydelsen er det med nogen Grund anført, at om Kaffevandet ei paa en directe Maade tilfører Organismen en forholdsmæssig Mængde sandt Næringsstof, saa virker den dog godt paa en indirecte Maade, idet Stofomvexlingen i Legemet derved langsomgjøres, hvorved Legemet vil kunne nøies med en mindre Qvantitet sand Føde, i Lighed med hvad der ogsaa er udtalt om Nydelsen af Spirituosa. Det er maaske sandt, at saa er Tilfældet og det kan villigen indrømmes, at Kaffe under flere Omstændigheder kan blive en nyttig Drik; men ogsaa denne Erfarings Anvendelse har sin Grændse, og naar vi erindre, at en rask Stofomvexling betinger Sundhed, idet brugte Stoffe udskilles og nye komme ind i Legemet, bør der i det mindste ikke være nogen Uenighed om, at daglig Kaffedrik i Barnealderen er skadelig, idet den heller hindrer end befordrer en sund og livlig Udvikling af alle Organdele. Troen paa Kaffeens Nytte for Børn bør derfor bekjæmpes som falsk; da den optræder som en Aarsag mere til at fattige Folks Børn senere komme til at lide af Sygdomme, som kunde undgaaes under en passende skjønt tarvelig Ernæring.

Kunde *Cacaobønner* tilvende sig en Deel af den Erkjendelse i Folkemeningen, som Kaffe nu har faaet, vilde til stor Nytte i

enhver Henseende dette Nydelsesmiddels Forbrug stige i Forhold til dets Production. Endog i Frankrig, hvor Kaffe er en yndet Nydelse, er man efterhaanden bleven opmærksom paa Hensigtsmæssigheden af at indskrænke Kaffeens Forbrug og det har sin Interesse at læse nyere Forfatteres Meninger herom. Leilighedsviis skal jeg nævne en Bog, der nylig er udkommen under Titelen af: „Le Cacao et le Chococolat considérés aux points de vu botanique, chimique, physiologique, agrîcole, commerciale, industriel et oeconomique" par Mr. Arthur Maugin. Redact. de la Revue scientifique du Journal des Oeconomistes, suivie „de la legende de Cacahuati" par Mr. Ferd. Denis, Conservateur de la Bibliathèque St. Genévivèe, Paris 1860," om hvilken en bekjendt Anmelder Dr. Max. Legrand yttrer, at vel er Titelen lang, men at Bogen fuldt holder, hvad den lover. I denne Bog yttrer nemlig Forf. om *Kaffe*, „at den er behagelig, men ei mere, og hvis den undertiden gjør virkelig Tjeneste, opveies denne rundelig af det physiske og moralske Onde, den directe eller indirecte stifter. Om *Sukker* yttrer han, at det er behageligt og nyttigt, men at Nytten er relativ og dets Rolle secundair i Organismen, da det i Ernæringen kan erstattes af andre Fødemidler. Om *Cacao* siger han, at den er nyttig og behagelig, at Nytten er positiv og Uleiligheden ingen; man har kuns Tak og ingen Utak at bringe den; den er en Rigdom mere til vore øvrige, som ikke gaaer de andre i Veien eller er dem til nogen Skade." Denne Dom vil ganske vist underskrives af enhver Sagkyndig, og i England, hvor Cacao er mere i Brug end i andre Lande, har man ogsaa fundet den gavnlig i simple Tilberedelsesformer og under Omstændigheder, hvor Kaffe ellers er bleven en staaende og altid færdig Nydelse.

Ofte og paa mange Maader har man forsøgt ved Surrogater at fortrænge eller i alle Fald at formindske Forbrugen af Kaffe og til enkelte Tider synes saadanne Forsøg at have vundet et Indpas; men Sagen har viist sig at være meget vanskelig, da Modgrunde af mange Slags og fra mange Kanter hurtigt have bragt disse velmeente Forsøg i Miscredit. Ogsaa Gjengiveren af

den ovenomtalte Afhandling i „Budstikken" taler i temmelig haanlige Ord om saadanne Reformmagere; men efter min Opfatning er ogsaa dette mindre beføiet, al den Stund det bør vel overveies, om man gjør Landet og Landets Befolkning nogen sand og stor Tjeneste ved at opmuntre til Indførsel af Kaffe og til dens rigelige og daglige Brug i alle Klasser, og heri er jeg, som ovenfor udviklet, af en modsat Mening, uden derfor at benægte, at den kan finde en nyttig Anvendelse til sine Tider. I England er, som bekjendt, Kaffe ingen saa almindelig Drik som til Ex. Thee [1] og den tilberedes desuden svagere end hos os; men ikke destomindre har den tiltagende Forbrug vakt Opmærksomhed og i Tidsskriftet „The Technologist," en Journal som er ganske anseet, — omtales i et af de seneste Nummere et Surrogat for Kaffe, eller til at blande med samme, som roses og anbefales. Hos os derimod skal det ifølge en Yttring i et offentligt Blad være baade Synd og Skam at nægte sine Tjenere Kaffeen eller at blande den i mindste Maade. Da ingen anden af de hos os brugelige udenlandske Nydelsesmidler ganske kan sammenlignes med Kaffe, naar særligt Hensyn tages til den fortærede Mængde og dens Værdie, tør jeg ikke videre opholde Selskabet med Bemærkninger herom; men som et næste Nydelsesmiddel, hvis Misbrug i høieste Grad fortjener Opmærksomhed, kan jeg ikke undlade at nævne Tobak. Denne Plante indeholder et overmaade heftigt vegetabilsk Gift (Nicotin) og naar vi nu see Smaagutter begynde at bruge den saa at sige dagligt og vedholdende, bør det ei heller vække Forundring at see blege Ansigter og en svag Constitution følge som Straf for dette Tilskud mere til de mange andre Nydelser paa den ene og Savn paa den anden Side, hvorved vor civiliserede Tid udmærker sig.

[1] Theen skal ifølge de seneste Undersøgelser befordre Stofskiftet, modsat Kaffe, og denne Egenskab gjør den ogsaa mere forligelig med, eller maaskee rettere nyttig under Englændernes stærkere Kjøddiæt.